

Indian Streams Research Journal

International Recognized Multidisciplinary Research Journal

ISSN :2230-7850

Impact Factor : 4.1625(UIF)

Volume -6 | Issue - 2 | March- 2016

बीड जिल्ह्यातील ऊसतोड कामगार महिलांचा पोषणाचा दर्जा - एक अभ्यास

आरती मिनियार¹, नुझहत सुलताना²

अभ्यासक¹
मार्गदर्शिका²

प्रस्तावना :

आज एकीकडे महिला अंतराळात जात आहे, पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लाऊन सर्वच क्षेत्रात प्रगती करत आहेततर दुसरीकडे निरक्षरता, अन्धश्रद्धा, पुरुषप्रधानसंस्कृती, वाढती महागाई व आर्थिकदुर्बल्यामुळे दुय्यम दर्जा प्राप्त झालेलीस्त्री अशी नाण्याचा दोन बाजूप्रमाणे स्त्रियांची दोन रूपे समाजात आपणास पहावयास मिळतात. स्त्रियांना घरकाम, मुलांचे पालनपोषण या बरोबरच कुटूंबाच्या आर्थिक मिळकतीला हातभार लावण्यासाठी नोकरी, व्यवसाय किंवा मजूरी करावी लागते.

कुलकर्णी व नांदापूरकर (1991) अभ्यासांतर्गत असे आढळून आले की, ग्रामीण स्त्रिया घरगुती कामे सांभाळून पेरणी, कापणी, मळणी वगैरे कामातही मदत करतात.बाला आणि सिंघल (2003) यांच्या पाहणीत असे आढळून आले की, कामगार महिला पेक्षा घरात राहणाऱ्या महिला घरगुती कामावर अधिक वेळ खर्च करतात. कष्टकरी महिला घरातील सर्व कामे सांभाळून शेतीची कामे करतहोत्या, ए बिल (2000) यांना असे आढळून आले की, महिलांचा आहारत्यांनी केलेली जड कामे यांचा संयुक्त परिणाम गरोदरपणावर व येणाऱ्या बळावर होतो.

बीड जिल्हाहा कामगार पुरवणारा जिल्हा अशीच बीडची ओळख झालेली आहे, महाराष्ट्रातच नव्हे तर इतर राज्यांमध्ये देखील ऊसतोड कामगार बीड जिल्ह्यातून पुरवले जातात, स्थलांतरामुळे त्यांना अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागते.

उद्दिष्टे :-

ऊसतोड कामगार महिलांचा पोषणाचा दर्जा अभ्यासने.
ऊसतोड कामगार महिलांचा सामाजिक व आर्थिक दर्जा अभ्यासने.
ऊसतोड कामगार महिलांचा कुटूंबातील स्थान व दर्जा अभ्यासने.

गृहीतके :-

- 1) ऊसतोड कामगार महिलांचा पोषणाचा दर्जा इतर कामगार महिलांसारखाच असतो.
- 2) ऊसतोड कामगार महिलांचे पोषण व्यवस्थित झालेले नसते.

कार्यपद्धती:-

बीड जिल्ह्यातील 150 ऊसतोड कामगार महिलांचे सर्वेक्षण करण्यात आले आहे.प्रश्नावली व प्रत्यक्ष भेटीतून माहितीसंकलित केली, प्रश्नावली मध्ये नमुन्यांची कौटुंबिक माहिती जसे की, सदस्य संख्या, शैक्षणिक दर्जा, एकुण शेती पिके आदि माहिती घेण्यात आली.तसेच प्रत्यक्ष मुलाखतीद्वारे घरातील वातावरण, स्वच्छतागृहाची व्यवस्था, सांडपाण्याची व्यवस्था आदिची पाहणी करण्यात आली.

आहार सर्वेक्षणात नमुन्यांची प्रत्यक्ष मुलाखती घेऊन विविध प्रश्नांच्या आधारेत्यांनीतीन दिवसातील घेतलेल्या आहारा विषयी माहिती करून घेण्यात आली.

माहितीचे विश्लेषण:-

संकलित माहितीचे संख्याशास्त्राच्या आधारे विश्लेषण करून निवडलेल्या नमुन्यांचा पोषण दर्जाचीतपासणी करण्यात आली.

बीड जिल्ह्यातील ऊसतोड कामगार महिलांचा पौष्टिक आहाराविषयी माहिती दर्शविणारा तक्ता क्र. 1

अ.क्र.	शहर/तालुके	नमुना गट	होय	नाही	होय. टक्केवारी	नाही. टक्केवारी
1	बीड शहर	26	9	17	34.62	65.38
2	माजलगांव	63	21	42	33.33	66.67
3	गेवराई	62	26	35	42.62	57.38

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, बीड जिल्ह्यातील ऊसतोड कामगार महिलांना पौष्टिक आहार विषयी माहिती किती प्रमाणात आहे.यामध्ये बीड शहरात 26 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला. त्यामध्ये 34.62% महिलांना पौष्टिक आहाराविषयक माहिती आहेत 65.68 % महिलांना पौष्टिक आहार विषयक माहिती नाही असे दिसून आले, माजलगांव तालुक्यामध्ये 63 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला. त्यामध्ये 33.33% महिलांना पौष्टिक आहाराविषयक माहिती आहेत 66.67% महिलांना पौष्टिक आहाराविषयकमाहिती नाही असे दिसून आले. गेवराई तालुक्यामध्ये 61 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला, त्यामध्ये 42.62% महिलांना पौष्टिक आहाराविषयक माहिती आहेत 57.38% महिलांना पौष्टिक आहाराविषयक माहिती नाही असे दिसून आले.

वरील संशोधनावरून असे दिसते की, पौष्टिक आहाराविषयक माहितीचे प्रमाण ऊसतोड कामगार महिलांमध्ये कमी दिसून येते, स्वच्छतेचा अभाव, अवेळी जेवन, पौष्टिक घटकाची कमतरता यामुळे वेगवेगळे आजार लवकर जडतात याचा परिणाम अशक्तपणा, थकवा, चक्कर येणे, एलर्जी, रक्ताचे प्रमाण कमीहोणे यावर होतो.

बीड जिल्ह्यातील ऊसतोड कामगार महिलांचा आहारातील पालेभाज्यांचा समावेश दर्शविणारा तक्ता क्र. 2

अ.क्र.	शहर/तालुके	नमुना गट	होय	नाही	होय. टक्केवारी	नाही. टक्केवारी
1	बीड शहर	26	12	14	46.15	53.85
2	माजलगांव	63	27	36	42.86	57.14
3	गेवराई	61	24	37	39.34	60.66

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, बीड जिल्ह्यातील ऊसतोड कामगार महिलांना आहारातील पालेभाज्या विषयक माहिती किती प्रमाणात आहे. यामध्ये बीड शहरात 26 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला. त्यामध्ये 46.15% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती आहेतर 53.85% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती नाही असे दिसून आले. माजलगांव तालुक्यात 63 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला, त्यामध्ये 42.86% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती आहेतर 57.14% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती नाही असे दिसून आले. गेवराई तालुक्यात 61 ऊसतोड कामगार महिलांचा अभ्यास करण्यात आला, त्यामध्ये 39.34% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती आहेतर 60.66% महिलांना आहारातील पालेभाज्याची माहिती नाही असे दिसून आले.

निष्कर्ष :-

वरील संशोधनावरून असे दिसते की, आहारात पालेभाज्याचा वापर खूप कमी प्रमाणात केला जातो. आर.डी.ए. नुसार हिरव्या पालेभाज्या दररोज 75 ग्राम आवश्यक आहे. ऊसतोड कामगार महिलांना आहारातील पालेभाज्याचे महत्त्व या विषयी जास्त माहिती दिसून येत नाही, त्यामुळे भूक लागणे, तहान लागणे, शारिरीक प्रतिकार शक्ती चा अभाव वाढतो, रक्ताचे प्रमाण कमीहोते यामुळे आहाराविषयक माहिती वाढवून योग्य आहाराद्वारे ऊर्जा वाढवणे गरजेचे आहे. यामुळे ऊसतोड कामगार महिलांना आपल्या आहाराकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे.

ऊसतोड कामगार महिलांमध्ये पोषण आहाराचा अभाव, तसेच रक्ताक्षयाची पातळी कमीहोणेहा आरोग्यवर होणारा परिणाम दिसून आला, आहाराच्या बदलत्या वेळा असून फळे व भाज्यांचे प्रमाण अत्यल्प दिसून आले. स्त्रियांना आर्थिक स्वातंत्र्य नाही असेही दिसून आले.

शिफारशी:-

शासनाने पोषण आहारा संबंधी नियोजन करून पोषण आहार योजना राबवाव्यात, स्त्रियांनी आहार विषयक महत्त्व समजून घेऊन आहारात बदल केला पाहिजे, आजारी असतांना महिलांनी कामे टाळावीत, महिलांनी आहाराचे वेळापत्रक करावे, गरोदरपनात आहार विषयक काळजी घ्यावी व कामावर जाणे टाळावे.